

FUNȚIONAREA BIBLIOTECILOR ELECTRONICE
ÎN UNIVERSITĂȚILE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Natalia CHERADI

Elementele tehnologiei creării bibliotecii electronice au apărut recent în Republica Moldova. Tehnologia World Wide Web (WWW) a făcut posibilă vizualizarea imaginilor, căutarea și transferul resurselor electronice prin Internet. Multiplele tehnologii care asigură funcționarea bibliotecilor electronice încă sunt în curs de dezvoltare; există în țară și în străinătate diferite interpretări ale conceptelor de bază cu referire la biblioteci electronice.

Astăzi are loc procesul de formare a fondurilor de documente electronice, acesta fiind inevitabil legat de conceptul „biblioteca electronică”. Bibliotecile electronice, după cum se știe, sunt create nu numai în biblioteci, ci și în alte structuri: centre de informare, instituții de cercetare științifică și academică, universități, guverne, diferite firme, companii etc. Cu toate acestea, anume în biblioteci crearea bibliotecii electronice în mod semnificativ aduce beneficii pentru societate. Bibliotecarii contribuie la dezvoltarea bibliotecii electronice ca un sistem eficient de interogare a informațiilor.

Funcționarea și dezvoltarea bibliotecii electronice din punct de vedere istoric este definită prin factorii externi ai bibliotecii: tehnologiile computerizate și de comunicații; nivelul de dezvoltare al societății, în special al economiei.

În literatura de specialitate întâlnim mai multe definiții pentru „biblioteca electronică”, în funcție de sens oferit de autori. Distincția dintre biblioteca electronică, biblioteca digitală și biblioteca virtuală nu este foarte clară. Biblioteca virtuală este un concept organizațional, o construcție informațională fără precise delimitări spațio-temporale. Borgman, Cl. Consideră că definiția „biblioteca digitală” se reduce la două sensuri: un conținut structurat în funcție de nevoile utilizatorilor și pus la dispoziția acestora; sau ca o structură instituțională care furnizează o serie de produse și servicii în spațiul digital [1].

Evoluția termenului de „bibliotecă” poate fi reprezentată linear astfel: biblioteca tradițională; biblioteca hibrid; biblioteca electronică; biblioteca digitală; biblioteca virtuală. În cazul *bibliotecii tradiționale* accentul cade pe documente tipărite (peste 85%). *Biblioteca hibrid* desemnează acea structură în care coexistă documentele tradiționale tipărite, documente AV, multimedia, precum și accesarea lor prin rețele. *Biblioteca electronică* este o colecție de documente text, AV, multimedia, transferate pe suport electronic și impunând condiții specifice de consultare. Prin posibilitatea de a oferi resurse electronice care nu se află în colecțiile proprii, biblioteca electronică să transformă în *biblioteca digitală*.

Biblioteca virtuală este un concept organizațional, o construcție informațională fără precise delimitări spațio-temporale, fără respectarea riguroasă a principiilor de construcție, structurare, prelucrare, comunicare, utilizare, preservare a resurselor informaționale. Specialiștii consideră că termenii de biblioteca digitală și biblioteca virtuală sunt sinonime parțiale și, de fapt, când se vorbește despre biblioteca virtuală se are în vedere sensul mult mai concret și explicit al bibliotecii digitale [1].

Nu putem să fim de acord cu punctul de vedere exprimat că biblioteca electronică a apărut ca o negare a bibliotecii tradiționale („pe hârtie”) și că acestea două forme nu sunt legate între ele. Biblioteca electronică mai degrabă completează biblioteca tradițională, decât o substituie. Din multitudinea de concepte: biblioteca electronică, biblioteca digitală, biblioteca virtuală, mediateca, bibliotecă fără frontiere; vom folosi conceptul de „biblioteca electronică”, ca forma cea mai răspândită în prezent.

Evoluția istorică a conținutului conceptului „biblioteca electronică”:

- Fondul resurselor care pot fi citite cu ajutorul computerului, generate prin conversie în formă recunoscută de mașină (digitizare) de pe hârtie.
- Fondul, pe baza de achiziționare a materialelor publicate pentru a fi citite de computer, format ca rezultat al depozitării copiilor obligatorii etc.

Definiția „bibliotecii electronice”, adoptată în mediul sistemelor și motoarelor de căutare pe Internet,

de multe ori ne aduce la o colecție de resurse electronice (cum ar fi „DacoRomanica” <http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R>).

- Sistemul care oferă un punct unic de acces la resursele la distanță sau locale, selectate după principiul tematic.

Elementele evoluției ale bibliotecii electronice:

- progresul tehnologic, în special tehnologia informației;
- noile tipuri de comunicare a informațiilor;
- stocarea și prelucrarea publicațiilor electronice devine din ce în ce mai ieftină în comparație cu cele pe hârtie;
- creșterea numărului de canale de comunicare, dezvoltarea telecomunicațiilor, Internetului;
- Accesul Deschis la informații și documente;
- creșterea importanței aspectelor juridice;
- caracterul corporativ al acțiunilor în bibliotecă, precum și utilizarea în comun a resurselor de la distanță.

O abordare simplificată a definiției, în acest caz, este imposibilă, deoarece funcțiile bibliotecii electronice diferă de funcțiile bibliotecii tradiționale. Biblioteca Electronică reprezintă resurse electronice locale sau distribuite, unite printr-o concepție unică de structurare și de acces [2].

Obiectivele bibliotecii electronice și oportunitățile existente la crearea ei, sunt strâns legate. Cele mai cunoscute obiective ale digitizării documentelor (una dintre cele mai răspândite tehnologii de creare a bibliotecii electronice) sunt după cum urmează:

1. Îmbunătățirea calității servirii utilizatorilor, prin crearea condițiilor pentru un acces mai extins la conținutul materialelor tipărite; perfecționarea calității serviciilor de informare; extinderea serviciilor de informare; accesul largit la informații de toate tipuri și genuri; creșterea numărului de utilizatori în perioada de tranziție la resurse electronice prin:
 - a. asigurarea accesului la informații text, imagini, precum și la alte tipuri de informații multimedia;
 - b. asigurarea disponibilității materialelor din diverse colecții și fonduri, inclusiv publicații unice și cu un tiraj foarte redus, fără restricții tematice sau de gen, fără a se ține seama de hotărârile naționale sau afiliere departamentală;
 - c. extinderea cercului de furnizori și de beneficiari potențiali, inclusiv și a celor din afara comunității bibliotecare;
 - d. eliminarea restricțiilor privind accesul la informații a utilizatorilor cu deficiențe fizice sau sociale;
 - e. extinderea posibilităților de livrare a informației în orice locație;
 - f. eliminarea restricțiilor pentru timpul de căutare și obținere a informațiilor (24 de ore).
2. Asigurarea conservării și preservării materialelor tipărite, în special în cazuri publicațiilor rare și valoroase. Crearea unor noi caracteristici sau proprietăți tipăriturilor și manuscriselor, de exemplu, prin adăugarea unor comentarii științifice, link-uri la o varietate de formate, inclusiv audio, video și multimedia.
3. Orientarea către implementarea inovațiilor în domeniul înaltelor tehnologii. Biblioteca electronică oferă resurse diferite prin disponibilitatea lor:
 - resurse deținute de biblioteci și/sau stocate pe serverele lor. Selecția acestora se realizează la

fel ca și selecția materialelor tipărite. Înregistrările bibliografice sunt incluse, de regulă, într-un directoriu, în catalogul bibliotecii sau în ambele forme;

- resurse situate la distanță pe serverele furnizorilor de informații, accesul la aceste produse este licențiat;
- resurse situate la distanță, studiate și evaluate de către personalul bibliotecii electronice. Biblioteca recomandă aceste resurse - având în vedere calitatea și fiabilitatea sursei. Implicarea bibliotecii constă, de asemenea, în organizarea unui acces comod la aceste resurse, de exemplu, prin crearea interfeței unice.

Biblioteca electronică include nu numai resursele electronice existente (locale sau la distanță), dar poate utiliza pe scară largă și tehnologia „conversie la comandă” a materialelor tipărite în format electronic.

Importanța prioritară pentru înțelegerea funcțiilor bibliotecii electronice este posibilitatea de servire a utilizatorilor locali sau de la distanță cu resursele electronice, a unui grup de utilizatori care au nevoie de același document, care evident, nu poate fi realizat în cazul unui document tipărit. Satisfacerea nevoilor utilizatorilor este cel mai important criteriu de funcționare a bibliotecii electronice.

Biblioteca electronică diferă de o colecție de documente digitale, prin faptul că utilizatorului este oferit un sistem de acces unic, inclusiv sistemul de referință și de căutare, sistemul de clasificare și de indexare, interfață unică. Pentru biblioteca electronică este caracteristică prezența documentelor full-text, ceea ce o deosebete de vastele baze de date bibliografice.

Mediul electronic a introdus în sfera bibliotecară fenomene noi, care nu se încadrează în limitele conceptelor și ideilor tradiționale privind colecțiile de documente ale bibliotecii. Aici ne referim la resursele externe pentru care este asigurat accesul utilizatorilor prin intermediul abonării, contractelor sau acordurilor licențiate. Astfel, este valabil principiul „de la posesiune la utilizare”, deoarece biblioteca cumpără nu resursele, ci numai posibilitatea de a le utiliza. Resursele de rețea sunt foarte importante și oferirea lor poate rezolva următoarele probleme: utilizatorul recepționează operativ cea mai actuală informație, practic imediat după apariția revistei/articolului; biblioteca, fiind abonatul acestor resurse îndepărtate, oferă utilizatorilor săi un spectru larg de reviste științifice importante pe plan internațional.

Sarcina fundamentală a bibliotecilor universitare este dezvoltarea fondului de documente în raport cu cerințele procesului de învățământ și cercetare. Crearea bibliotecii electronice, în acest context, este condiționată de următoarele obiective: asigurarea informațională a procesului de instruire și cercetare în cadrul instituției de învățământ; implementarea noilor tehnologii informaționale în procesele de instruire și cercetare; crearea condițiilor pentru utilizarea activă a publicațiilor electronice de către studenți și profesori; dezvoltarea instruirii la distanță și asigurarea acestui proces cu materiale didactice electronice.

Concluzionând cele spuse anterior, confirmăm ideea că biblioteca electronică nu este o structură separată în cadrul bibliotecii, ci o parte componentă a fondului, integrând informațiile în format electronic, accesul la care este realizat prin intermediul mijloacelor informatice. Diferența există numai în modul de accesare a informației, biblioteca electronică trecând prin aceleași proceduri bibliotecare standarde ca și cea tradițională: înregistrare, catalogare, sistematizare și este concepută pe aceleași principii de organizare. În dezvoltarea bibliotecii electronice să ține cont de aspectele tradiționale de formare a fondurilor bibliotecare: tematica cursurilor, tematica cercetărilor, planurile și strategiile de dezvoltare a universității, principiul tipologic, cerințele utilizatorilor, **formularele de deziderate, studiile de marketing, planurile editoriale, cuantumul resurselor bugetare și extrabugetare, numărul studenților înscriși la universitate** etc.

Învățământul din Republica Moldova trece de o perioadă importantă de timp prin ample transformări. În noul context social și tehnologic bibliotecile universitare trebuie să se adapteze rapid, trecând prin mutații profesionale și asimilarea continuă a noilor tehnologii informaționale.

Referințe:

1. TÎRZIMAN, E. Biblioteca Digitală – o încercare de definire. In: *Biblioteca. Revista de bibliologie și știința informării*. 2005, nr. 6, 175-176.

2. ЗЕМСКОВ, А.И.; ШРАЙБЕРГ, Я.Л. *Электронные библиотеки*. Москва: ГПНТБ России, 2001. 91 с.

În realizarea „**Regulamentului – cadru cu privire la Biblioteca Electronică a instituției de învățământ superior**” s-a pornit de la ideea că biblioteca electronică constituie sursa de informații importantă, necesară pentru asigurarea dezvoltării efective a proceselor de instruire și cercetare în cadrul instituției. Publicațiile universităților sunt resursele bibliotecii electronice în formă de fișiere PDF, înregistrate și pe CD, reflectate în catalogul electronic al bibliotecii. Fișierele prezintă versiunea electronică (sau scanată, în cazul documentelor mai vechi) a documentelor, create în baza cerințelor pentru publicații tradiționale și având aceleași drepturi.

Digitizarea resurselor proprii are două direcții. Prima, reprezintă crearea colecției electronice a tezelor de doctorat și autoreferatelor, reflectând rezultatele cercetărilor științifice, a doua – crearea versiunilor electronice a materialelor didactice elaborate și editate în cadrul universităților. Din experiența bibliotecilor de peste hotare am remarcat că procesul de scanare este realizat în două torente: curent și retrospectiv. Evidența documentelor scanate este reflectată într-un registru special. Tot procesul tehnologic poate fi conceput ca un șir de operațiuni elementare, ce oferă posibilitatea de a organiza activitatea fără dificultăți și cerințe speciale pentru personalul angajat. În general aceste procese pot fi reduse la următoarele acțiuni consecvente: examinarea și pregătirea publicației tipărite; scanarea; recunoașterea; controlul scanării și corectarea greșelilor; prelucrarea paginilor (înlăturarea defectelor scanării); recunoașterea în Fine Reader și salvarea (memorarea) fișierului PDF.

În colecțiile electronice universitare lipsește procedura indexării textelor integrale, deoarece fișierele sunt legate cu înregistrările bibliografice din catalogul electronic, gestionat de softul bibliotecii. Aceste softuri asigură crearea unei înregistrări desfășurate și oferă posibilitatea de a realiza căutări pe subiecte, cuvinte chei, autori, titluri, tipul și genul documentelor etc., însă pentru indexarea textului integral este nevoie de un program special.

Avantajul formatului electronic al informației științifice oferă posibilitatea de a realiza cu succes obiectivele de organizare eficientă a proceselor de instruire și cercetare în cadrul instituției. Acestea să referă la următoarele: simplitatea, comoditatea și rapiditatea căutărilor și a recepționării informațiilor; posibilitatea de căutare a informațiilor concomitent într-un număr mare de surse; comoditatea de redactare și a utilizării ulterioare; facilitățile ce țin de salvare, copiere a informațiilor, listare, transmitere a documentului prin poșta electronică direct din sistem, crearea arhivei de copii; posibilitatea de utilizare simultană a unui document de un număr nelimitat de utilizatori etc. Accesul la resursele electronice ale bibliotecilor universitare va fi asigurat atât pentru utilizatorii locali, cât și pentru utilizatorii îndepărtați în mediul oricărui browser de Internet, accesând site-ul instituției.

Bibliotecile universitare înregistrează o creștere anuală de documente multimedia intrate în fonduri pe diverse căi. Aceste documente completează resursele electronice ale bibliotecii și sunt de două genuri: anexă la publicație tipărită sau un document independent. În contextul modernizării structurii organizaționale și funcționale a fondului bibliotecii a devenit importantă dimensionarea concretă a segmentului publicațiilor electronice.

În final, având în vedere problemele puse în discuție, afirmăm că bibliotecile universitare în activitatea de satisfacere a nevoilor informaționale ale utilizatorilor se conduc de obiectivele ce țin de îmbunătățirea calității asigurării informaționale și creării unui mediu informațional nou pentru instruire și cercetare științifică. Cu apariția în oferta informațională a bibliotecii a documentului electronic s-au multiplicat și preocupările pentru integrarea acestui tip de documente în colecția de documente. De modul în care acesta este produs, achiziționat, conservat și comunicat utilizatorilor depinde și ridicarea calității învățământului. Biblioteca devine un factor determinant în mediul studenților și cercetătorilor, organizând și punând la dispoziție servicii noi informaționale și jucând rolul de mediator, prin organizarea accesului la informații.

În acest context, vă propunem Proiectul „*Regulamentului – cadru cu privire la Biblioteca Electronică a instituției de învățământ superior*”, elaborat în cadrul Secțiunii ABRM „Bibliotecii universitare” care după discuție și aprobare poate sta la baza reglementării bibliotecilor electronice în fiecare instituție de învățământ în parte. Suntem în așteptarea sugestiilor și propunerilor dumneavoastră pentru a finaliza acest document.